

Motion till riksdagen 2020/21:303

av **Hanna Gunnarsson m.fl. (V)**

Försvarsmaktens stöd till det civila samhället

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur Försvarsmakten kan uppdras att både i sin planering och i sin verksamhet dimensionera för att kunna bistå samhället vid nationella kriser och katastrofer samt vid extraordinära händelser, som omfattar såväl pandemier, cyberattacker och sjöräddning som brandbekämpning och naturkatastrofer, och i detta sammanhang även se över hur ett eventuellt ersättningssystem kan konstrueras, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Bättre planering för stöd vid kriser och olyckor

Sverige måste förstärka sin krisberedskap. Den pågående coronapandemin har fått förödande konsekvenser världen över. Tillvaron präglas i mångt och mycket av oro och människor har tvingats till stora förändringar av sina liv. Hela samhällen har ställt om till krisläge. Sjukvården och andra samhällsviktiga instanser gör sitt yttersta för att rädda liv och se till att samhället fungerar. Men samhällelig krisberedskap är inget som går att vältra över på enskilda personer, det är något vi alla måste organisera och förbereda tillsammans med målet att ha såväl ett starkt civilt försvar som mycket god krisberedskap.

Under coronapandemin har Försvarsmakten bidragit med stora resurser, både materiella och personella. Man har bl.a. stöttat upp sjukvården med ambulanser och skyddsmasker, inhämtning av prover och etableringen av två fältsjukhus, ett i Göteborg och ett i Stockholm. Samtidigt är Försvarsmakten förhindrad att redan i planeringsstadiet ta hänsyn till risken för civila kriser och katastrofer. Det gör att viktiga möjligheter till samordning och ett bättre resursutnyttjande går förlorade.

Förutom risken för framtida pandemier liknande den vi nu står mitt uppe i finns en mängd andra scenarion som skulle kunna få stora konsekvenser, både för människors liv och hälsa och för samhällets funktion. Sverige och världen står inför stora klimatföränd-

ringar och ökande miljöproblem. Mycket tyder på att kriser och extrema väderhändelser kommer att öka även på hemmaplan. I dag utgörs ett av de allvarligaste hoten mot den globala säkerheten av klimatförändringen och dess konsekvenser. Det gäller såväl här i Sverige som i andra delar av världen. Torka, översvämningar och bränder utgör både direkta hot mot samhället och befolkningen och kan vara orsaker till krig och konflikter världen över. Vi vet att vi kommer att påverkas allt kraftigare i framtiden och vi ser att denna utveckling redan är ett stort hot mot befolkningen i många utvecklingsländer. Torkan och bränderna under sommaren 2018 visade tydligt på behovet av en effektiv krisberedskap i Sverige. I sin rapport Motståndskraft (Ds 2017:66) beskriver även Försvarsberedningen hur klimatförändringar och naturkatastrofer bör ses som ett hot mot vår säkerhet.

Utgångspunkten för Sveriges försvars- och säkerhetspolitik ska vara att värna vårt lands säkerhet. Det kräver en modern försvarsmakt som har förmågan att möta de olika former av hot som vårt land kan ställas inför, men som också har möjlighet att vara en fredsbevarande kraft i andra delar av världen. Försvarsmaktens främsta uppgift är att tillhandahålla ett militärt försvar som kan möta de kriser vi ställs inför – ytterst en väpnad konflikt. Men Sverige är ett alltför litet land för att inte samordna och koordinera sina resurser. I dag ska Försvarsmaktens stöd till samhället och andra myndigheter vid behov enbart ske inom ramen för Försvarsmaktens befintliga förmåga och resurser. Den försvarspolitiska inriktningspropositionen (prop. 2014/15:109) är tydlig: Försvarsmakten ska inte dimensionera för stöd varken till statliga myndigheter, till kommuner eller till det civila samhället i övrigt. Det gäller oaktat om det handlar om allvarliga olyckor eller andra fredstida krissituationer.

I Försvarsberedningens slutrapport Värnkraft (Ds 2019:8) menar man att det ingår i det militära försvarets uppgifter att ”skydda samhället och dess funktionalitet genom att med befintlig förmåga och resurser bistå övriga samhället såväl i fred som vid höjd beredskap”. Man konstaterar vidare att uppgiften är begränsad i den mening att stödet till civil verksamhet ska ske med myndighetens befintliga förmåga och resurser och att detta kan försvåra möjligheterna att merutnyttja statliga resurser för att effektivt hantera svåra fredstida kriser. Lösningen enligt Försvarsberedningen är att man genom en förstärkt krigsorganisation ökar Försvarsmaktens förutsättningar att bidra med stöd till övriga samhället. Vänsterpartiet menar att det inte är nog. Tvärtom är det direkt kontra- produktivt att våra myndigheter inte har i uppdrag att samarbeta när det gäller vårt lands säkerhet och motståndskraft mot civila hot. Lagstiftningen är därför inte tillräckligt. En mer samlad och effektiv planering behövs för att göra vårt samhälle mindre sårbart.

Vänsterpartiet har i upprepade sammanhang lyft att klimatförändringar borde uppta en större plats i Sveriges planering för krisberedskap och vi anser även att Försvarsmakten bör ta ett större ansvar vid klimatkatastrofer. Ett brett säkerhetspolitiskt arbetssätt inkluderar såväl åtgärder för att bygga ett långsiktigt hållbart samhälle som åtgärder för att hantera kriser här och nu. Det är inte Försvarsmaktens uppgift att ansvara för den civila krishanteringen eller att på egen hand lösa civila kriser. Däremot är det ett slöseri med stora samhälleliga resurser att inte på ett bättre sätt nyttja Försvarsmaktens erfarenheter, personal och materiel. Att samordna Försvarsmaktens kapacitet och dimensionera för vissa typer av civila behov skulle genom relativt små medel kunna spela stor roll för den civila krishanteringen. Det vore att använda våra gemensamma resurser mer effektivt.

Det mest aktuella exemplet är naturligtvis bekämpandet av coronaviruset. Ett annat tillfälle när samhällets resurser hade behövt användas så samlad och effektivt som möjligt

är de senaste årens skogsbränder. Ett varmare klimat riskerar att leda till fler bränder liknande de sommaren 2018. Ett ökat antal kriser och olyckor riskerar att bli övermäktigt för kommunerna och räddningstjänsten att hantera. Genom samordning och genom att bättre nyttja Försvarmaktens resurser skulle vi utan tvekan stå bättre rustade för liknande framtida situationer. I slutredovisningen av det regeringsuppdrag där behoven efter skogsbränderna sommaren 2018 analyserades (Ju2018/03972/SSK) konstaterar Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) att Försvarmakten gjorde betydande insatser under bränderna. Hemvärnet gjorde en av sina största insatser någonsin och stod för huvuddelen av stödet från Försvarmakten. Dessvärre är delar av Försvarmaktens utrustning för släckningsarbete gammal och sliten och det finns heller inte något regeringsuppdrag om att stå i beredskap för att öka den svenska förmågan att släcka skogsbränder. Likaså saknas det ett uppdrag om att tillsammans med civila aktörer utbilda och öva förmågan gemensamt. MSB anser att Försvarmakten ska ha förmåga att med sina helikoptrar delta i skogsbrandsbekämpning och att man tillsammans med andra myndigheter måste delta i förberedelserna inför skogsbrandssäsongen.

Vid allvarliga kriser och olyckor ska samhällets alla tillgängliga resurser sättas in. Att Försvarmakten måste ta viss hänsyn till civila behov bör vara en självklarhet. Det kan t.ex. handla om att samordna vid anskaffning av materiel eller vid planering av personalresurser under de mest kritiska sommarmånaderna då risken för bränder är störst. Att dimensionera för både militära och civila behov kan i vissa fall vara en kostnadsfråga, men sett till de samhällsekonomiska vinsterna bör det snarare ses som ett mer effektivt nyttjande av resurserna och i förlängningen en besparing.

Ett starkt totalförsvaret kräver ett robust samhälle i alla delar. Det innebär bl.a. en väl utbyggd välfärd där kommuner och regioner har tillräckliga resurser för att bedriva en god verksamhet både på daglig basis såväl som vid ansträngda lägen. Vid en allvarlig kris som den pandemi vi nu står mitt i är det viktigt att samhällets struktur bibehålls. Det är sjukvården och ansvariga myndigheter som är bäst lämpade att ansvara för att minska smittspridningen, men i det allvarliga läge vi hade under våren och sommaren 2020 var det självklart att alla tillgängliga resurser skulle användas. Försvarmaktens, Hemvärnets och de frivilliga försvarsorganisationernas arbete var nödvändigt för att klara av transporter och testning. Risken är stor för liknande stora kriser framöver och då måste alla inblandade parter i förväg ha kunnat planera och öva för olika scenarier.

Ett bättre resursutnyttjande inom Försvarmakten får naturligtvis inte ske på bekostnad av Försvarmaktens kärnuppgift eller andra delar av totalförsvaret. Men ett samhälle där vi bättre kan planera och finansiera våra gemensamma behov är ett starkare samhälle. Det bör därför utredas hur Försvarmakten kan uppdras att både i sin planering och i sin verksamhet dimensionera för att kunna bistå samhället vid nationella kriser och katastrofer samt vid extraordinära händelser som omfattar såväl pandemier, cyberattacker, sjöräddning som brandbekämpning och naturkatastrofer och i detta sammanhang även se över hur ett eventuellt ersättningssystem kan konstrueras. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Hanna Gunnarsson (V)

Jens Holm (V)

Lotta Johnsson Fornarve (V)

Yasmine Posio (V)

Elin Segerlind (V)

Håkan Svenneling (V)

Jessica Thunander (V)